

bami njegovih del. Dobrodošle, zlasti za nadaljnje popisovalce Vilharjevega življenja in dela, so Opombe. Na tem mestu avtorica podrobno razloži nejasnosti, ki so se doslej pojavljale v zvezi z napačnimi podatki v virih in literaturi, opozarja pa tudi na še vedno dvomne podatke. To poglavje kaže na avtoričino temeljito raziskavo pri-

marnih virov in bo v pomoč nadaljnjim raziskavam.

Knjiga je, morda bolj kot stroki, namenjena širšemu krogu bralcev – avtorica v predgovoru izraža upanje, da bo z izbiro slikovnega gradiva k branju pritegnila tudi mlajše bralce – kar se kaže v njeni obliki. S številnimi citati in odlomki primarnih virov, kot so pisma

in članki, ter z vključitvijo Vilharjevih pesmi in basni njegov slog približa tudi laičnemu bralcu, obenem pa je strokovna in celovita raziskava umetnika, kot je na ta način in tako poglobljeno doslej še ni bilo.

MARJETKA GOLEŽ KAUČIČ: Slovenska ljudska balada.

Založba ZRC, ZRC SAZU (zbirka Folkloristični zvezki), Ljubljana 2018, 429 str.

V preteklosti se je s slovenskimi ljudskimi baladami pri nas največ ukvarjala dr. Zmaga Kumer, ki je leta 1974 izdala knjigo *Vsebinski tipi slovenskih pripovednih pesmi* in bila tudi dolgoletna aktivna članica mednarodne Komisije za ljudsko balado. Zdaj njeno delo nadaljuje in ga znanstveno dopolnjuje dr. Marjetka Golež Kaučič, ki jo je, po njenih besedah, ta žanr tako v folklori kot literaturi »srhljivo privabil«. Predstavljena knjiga je »rezultat žanrskih raziskav in dolgoletnega preučevanja slovenske ljudske balade, ki me je za-

nimala kot eden najbolj kompleksnih in skrivnostnih žanrov folklorističnih in literarnovednih raziskav, tako v slovenskem kot v evropskem prostoru« (str. 9).

Uvod in prvo poglavje od dvanajstih v knjigi nista le nekakšna predgovora k izbranim in analiziranim baladam, ampak sta teoretični uvod in premislek o baladah samih, analizah in modelu pristopa do gradiva. Prvi del uvoda je posvečen teoretskemu premisleku, temu sledijo vprašanje ustno/pisano, pa razmislek o jeziku, načinu izražanja in formalni strukturi ter verzeologiji. Nadaljujejo žanri in vsebinske strukture ter preplet folklore in literature. Poudariti je treba, da avtorica v vsem svojem raziskovalnem delu posveča posebno pozornost prav razmerju med folklorno in umetnostno poetiko. Daljši razmislek v uvodu je posvečen še razumevanju samega žanra. Pri tem sledi izvoru in razvoju balade v mednarodnem okviru, se ukvarja s tipologijo in z umetno-književno balado. Celoten vzgib knjigi dajejo besedila sama, ki jih avtorica obravnava predvsem z vsebinske plati, kakor je razvidno iz nadaljnjega poglavja Vrnitev k besedilu, s katerim tudi končuje uvodno študijo. Vsebinska analiza ji odpre širše možnosti kontekstualnih (etnoloških,

zgodovinskih, socioloških) vidikov in interpretacij. Na kakšen način je še možna interpretacija baladnega gradiva, se pokaže v poglavju Arhetipni simboli v slovenski baladni tradiciji in njihove interpretacije, kjer se kot produktivna pokaže tudi psihoanalitična teorija.

Ob analizi pravljčne balade Riba Faronika avtorica postavlja vprašanje (in tudi odgovor) o univerzalnosti mita. Balada Godec pred peklom je vzrok za razmišljanje o odmevih Orfejevega mita. Na podlagi vsebinske analize balade Mrtvaška kost kaznuje objestneža avtorica razvije razmislek o (ne)spoštovanju smrti, pri Desetnici pa odpira skrivnostno polje pravljčnosti in usodnosti. Analiza legendarne balade Marija in brodnik poleg razlage legendnosti omogoča tudi analizo romarstva. Čeprav v marsikateri slovenski ljudski baladi lahko odkrivamo vsaj reminiscence socialnih motivov, pa so te najbolj poudarjene v pesmi Tlačanova voliča, ki se kaže kot »očista« socialna balada. Z analizo balade Lahkoživčeve sanje ljubezenskemu zapletu lahko sledimo s prostorsko percepcijo. S tem avtorica vstopa že na primerjalno področje, saj ob slovenski različici Nezveste gospe išče vzporednice v evropski baladni tradiciji. Balada z družinskimi zapleti, izdajami in umori Rošlin in Ver-

* Marko Terseglav, dr. literarnih ved, upokojeni znanstveni svetnik, Rimska 25, 1000 Ljubljana; marko.terseglav@gmail.com.

janko, ki jo danes pozna vsak šolar, je za avtorico še razmislek, kaj ta balada sporoča danes. Pretresljiva pripovedna pesem Detomorilka pa je ob vseh dossegljivih zgodovinskih podatkih raziskovalcu poseben izziv, saj se ne more izogniti resničnemu (etnološkemu, socialnemu) kontekstu, ki ga avtorica natančno razišče in oživi. Dr. Marjetka Golež Kaučič se že vrsto let ukvarja z razmerjem človek-žival-narava in je edina folkloristka pri nas, ki je živali vključila v svoje raziskave, predvsem v folklornem in tudi umetnostnem pe-

sništvu. Začela je raziskovati, kakšen sploh je splošni in slovenski pogled na živali v ljudskem pesništvu in kako je s tem v visoki literaturi. Živali v ljudskem in umetnem pesništvu je postala nekakšna središčnica njenega dela. Avtorica svojo knjigo končuje z analizo ljudske balade Živali pokopljejo lovca s podnaslovom in s širšim razmislekom o potovanju zgodb Narobe svet in z vprašanjem biti človek/žival.

Vse analize, vprašanja in premisleki o baladah v knjigi so oprti na novejšo literarnoteoretične premise o medbese-

dilnosti, kar je precejšnja novost v slovenskih folklorističnih študijah. Glavni namen knjiga pa je pokazati, da balade omogočajo širšo analizo in dejstva, kako se lahko identifikacija z interpretacijo poveže »na različne, morda včasih na videz nezdružljive načine« (str. 344).

Knjiga ima še obsežen angleški povzetek in za znanstveno delo obvezen pregled virov in literature, dodano pa je dobrodošlo in obširno imensko in stvarno kazalo. Publikacija je izšla v zbirki Folkloristični zvezki, ki jo izdaja Glasbenonarodopisni inštitut ZRC SAZU.

ANJA MORIC: Globoko v srcu jo čutimo – Deep in Our Hearts We Feel It – Tief im Herzen fühlen wir sie.

Zavod Putscherle, Kočevje 2018, video DVD.

Zavod Putscherle, center za raziskovanje, kulturo in ohranjanje kulturne dediščine, je novost v našem prostoru. Vodi ga dr. Anja Moric, ki je po študiju politologije nadaljevala delo v etnološko-antropoloških vodah, ves čas pa se raziskovalno drži teme kočevskih Nemcev, Kočevarjev.

Ta specifična etnična skupina se je ohranila skozi 600 let dolgo zgodovino, kolonizirala neprijazno deželo in vztrajala v njej vse do morda najbolj prelomnega trenutka v zgodovini, ko je politika *Blut*

und Boden postala bolj pomembna od 600-letne zgodovine in adaptacije na prostor, jezikovno okolje in navsezadnje na specifični gospodarski razvoj, pri čemer bi rad opozoril na krošnjarstvo kot strategijo preživetja in intenzivno izseljevanje že konec 19. stoletja. Dolga zgodovina in kratek zaključek naselitve rezultirata v razseljenosti etnične skupine, ki je med preselitvijo v zimi 1941/1942 štela 11.509 izseljenih članov, le med 300 in 600 prebivalcev pa je vztrajalo na obširnem območju Kočevske.

Preselitev v Posavje in razselitev širrom po svetu po koncu druge svetovne vojne sta kočevarsko skupnost najbolj zaznamovali. Oblikovala se je vrsta formalnih in neformalnih skupin, ki na najrazličnejše načine ohranjajo predvsem nesnovno kočevarsko dediščino. Ta je danes najbolj odvisna od zavesti nosilcev dediščine ter metod prenašanja znanja in vedenja na mlajše člane skupnosti.

Dokumentarni, še zlasti etnografski dokumentarni film je specifičen. Od

tradicionalnega pristopa k snemanju z malo montaže ali celo brez nje je s položaja nevtralnega opazovalca prešel razvojne faze vse do trenutka, ko sta ustvarjalec in tudi gledalec filma vpeta v sam subjekt, ko nista več zunanja opazovalca, ampak neposredno nagovorjena, in z občutkom, da je cela pripoved namenjena njima. Položaj ustvarjalke filma je tukaj pravzaprav dvojen, saj po eni strani vodi film, z montažo pazljivo izbira teme, o katerih ji pripovedujejo sogovorniki, in določa razvojni lok filma, po drugi strani pa se z izjemo dveh kadrov, v katerih slišimo njen glas, izogiba kontaktu z gledalci. *Globoko v srcu jo čutimo* ni prvi film o Kočevarjih in njihovi pokrajini, je pa prvi, ki se ukvarja z ohranjanjem njihove kulturne dediščine v sedanjosti. Na temo Kočevske sta bila posneta še filma *Pozabljeni otok* (2009) v produkciji RTV SLO in pa *Gottschebaer Lont – Kočevarska dežela*, ki so jo ustvarili v Leustik – Zavodnik Produktion; oba omenjena filma sledita drugačnim narativom. *Gottschebaer Lont* je igrano-

* Primož Tanko, univ. dipl. literarni komparativist in zgodovinar, Arhiv Republike Slovenije, Zvezdarska 1, 1000 Ljubljana; primoz.tanko@gmail.com.